

Egy roma program vázlata

A Párbeszéd Roma Műhelye azért dolgozik, hogy 2022-ben rendszerváltás legyen a roma politikában is, és a kormányzat végre partnerként, ne eszközként kezelje a cigány magyarokat. Mi egy olyan köztársaságban akarunk élni, ahol a jogok minden állampolgárra vonatkoznak, a lehetőségek mindenki számára elérhetők, függetlenül a származásától, bőrszínétől, vallásától, nemi és szexuális identitásától, hovatartozásától. Ebben a szellemben állítottuk össze a Roma Műhely 6+1 pontos, rövid programvázlatát, amelynek nem célja, hogy minden részletkérdésre kitérjen, de szeretne hozzájárulni ahhoz, hogy a roma ügy a közgondolkodás napirendjén legyen, és a hatpárti ellenzéki szövetségnek kialakuljon egy erős, komoly ajánlata a magyar cigányság számára.

Bár 2011-ben a jelenlegi kormányzat - a nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszerének nyomán - megalkotta a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát, az létrejöttének körülményeit, alapvető megközelítését és konkrét intézkedéseit tekintve is kiterjedt és megalapozott kritikákat kapott. Legalább ekkora gond, hogy jól láthatóan hiányzott a politikai akarat és a hiteles politikai aktor is a megvalósításhoz, így az elmúlt 11 évben nem történt érdemi előrelépés ezen a területen. Noha 2019-ig a kedvező nemzetközi gazdasági környezetnek köszönhetően a magyar foglalkoztatási és bérhelyzet némiképp javult, a romák többsége e tekintetben sem tekinthető az évtized nyertesének; az oktatás, a kultúra és a lakhatás területén általában véve inkább romlott a helyzet. A Covid-járvány nyomán kialakuló gazdasági válság pedig a sérülékeny társadalmi csoportokat, köztük a romákat érintette a legsúlyosabban.

A cél tehát még távolabb van, mint eddig: olyan Magyarországért kell dolgoznunk, ahol a cigány magyarok a kulturális és politikai nemzet teljes jogú tagjai, és ugyanolyan jogok és bánásmód illeti meg őket, mint mindenki mást az ország polgárai közül. Visszautasítunk minden olyan erőfeszítést és próbálkozást, amely e jogukat elvitatja vagy viszonylagossá teszi. A halmozottan hátrányos helyzetű roma kisebbség társadalmi befogadásának (inklúziójának) követendő útját ma már sikeres helyi kísérletek jelzik a képzéstől a foglalkoztatáson és a közösségfejlesztésen át a mikrohitelezésig.

Ezeket a bevált, jó gyakorlatokat kell terjeszteni és továbbfejleszteni, abban a tudatban, hogy eredményt leginkább kis lépésekben, helyi léptékben, odaadó és következetes munkával lehet elérni.

Ugyanakkor sürget az idő, hiszen a nyomor életekbe kerül. A sikeres beavatkozások több minisztérium tartós együttműködését kívánják, és a roma közösségekkel közösen kitűzött célokat kell kövessék. Ösztönözni kell a helyi önkormányzatok, a roma nemzetiségi önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködését. Társadalompolitikai céljaink megvalósításához elengedhetetlen a roma értelmiség fokozottabb szerepvállalása, többek között az oktatás és a közösségépítés terén.

1. OKTATÁS

Minden gyerek számára hasonlóan magas színvonalú oktatást kell biztosítani, tekintet nélkül a lakhelyére, családi hátterére és származására. Az iskola feladata a tudásátadás és a készségfejlesztés mellett az is, hogy csökkentse a társadalmi különbségeket, és ne erősítse, hanem oldja a társadalmi elkülönülés különböző formáit - ennek érdekében fel kell számolni az iskolai szegregációt. Az elkülönítést kistérségi szinten, a nem állami fenntartású óvodák és iskolák férőhelyeinek beszámításával kell felszámolni. Ehhez szükséges egy újjászervezett Országos Oktatási Integrációs Hálózat módszertani segítségével.

A roma tanulóknak magukra kell ismerni a tankönyvek tartalmában, példaanyagában: meg kell változtatni azt a gyakorlatot, hogy ma a történelem, irodalom, ének-zene, képzőművészet tantárgyakban a tanulók kizárólag fehér hősökkel találkoznak.

A tankönyvekből kilépve, az intézmények valóságában is kulturális közvetítőkre és iskolai szociális munkásokra, asszisztensekre van szükség, akiknek legfőbb feladata a gyermek érdekeit szolgáló együttműködés kialakítása a családok és az iskolák dolgozói között.

Nagy hangsúlyt kell fektetni a felnőttképzésre, főleg a felzárkóztató képzésekre. Az iskolából kimaradó fiatal felnőttek számára második esélyt kínáló, a mainál szélesebb kört elérő és hatékonyabb programok szükségesek.

A tanár, óvónő és ezekhez kapcsolódó, oktatást segítő szakmákban (fejlesztő pedagógus, gyógypedagógiai asszisztens, dada stb.), valamint a közigazgatásban, egészségügyben növelni kell a cigány származású munkavállalók számát. Ennek módja például a diplomát szerző cigány értelmiség kiemelt állami ösztöndíjazása a felsőoktatásban, ami jelenleg is működik. Fontos a differenciált bérezés bevezetése is a halmozottan hátrányos helyzetű kistérségekben, hogy ne csak a kihívás, de az anyagi ösztönzés is oda vonzza a legfelkészültebb oktatási szakembereket.

Ezekben a térségekben a szociális ellátásban, közoktatásban, köznevelésben munkát vállaló munkatársak kiemelt bérezést kell, hogy kapjanak, ami a kezdő fizetések esetében akár nettó 50% összeggel is növelt lehet a besorolásához képest.

Növelni kell a szociális munkások számát, erősíteni a gyors és közvetlen segítséget kínáló szociális ellátó hálót.

Javítani kell a romák hozzáférését a minőségi koragyermekkorai neveléshez és gondozáshoz. A többszörösen hátrányos helyzetű gyerekek oktatását támogató programokat kell kidolgozni, elősegítve, hogy az oktatási rendszer minden gyermek számára távlatokat nyisson.

Kiemelt forrásokkal kell támogatni azokat az iskolákat, amelyek hosszú távú programokkal sikerre viszik a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók integrált oktatását. Az állami finanszírozásból részesülő egyházi iskoláknak a helyi lakosság arányában részt kell vállalniuk a hátrányos helyzetű diákok oktatásából.

Erőteljesen ösztönözni kell a roma fiatalokat arra, hogy a középfokú és a felsőoktatásban is részt vegyenek. A deszegregáció lehetővé teszi a szakmunkásképzés reformját is, hogy az nyelveket beszélő, írás-olvasás, számolás és kommunikációs készségekkel rendelkező szakembereket, se nem szakbarbárokat, se nem papírral rendelkező, de szaktudást nélkülöző munkanélküli fiatalokat termeljen ki. Önkéntes alapon kollégiumi lehetőséget kell biztosítani. Halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok számára a munkanélküli ellátást meghaladó összegű ösztöndíj-támogatás legyen elérhető az érettségit és a diplomát adó oktatásban, hogy a rászorulóknak számára reális kiút legyen a minőségi továbbtanulás.

Meg kell szüntetni azt a rendszert, amiben az iskolába öröket küldenek és nem szociális munkásokat, iskolapszichológusokat. A tankötelezettségi korhatárt vissza kell emelni 18. életévre. Az igazolatlan hiányzáshoz kapcsolódó büntető intézkedéseket is felül kell vizsgálni, mint a családi pótlék megvonás, szabálysértési eljárás indítása. Az oktatást és a szociális gondoskodást nem lehet büntetőeljárásként kezelni!

2. FOGLALKOZTATÁS ÉS MOBILITÁS

Az elmaradott régiók fejlesztésére a normatív támogatások mellett az érintettekkel közösen integrált helyi fejlesztési terveket kell készíteni, hogy annak keretében lehessen településfejlesztési támogatásokhoz, hazai és uniós fejlesztési forrásokhoz jutni. Valódi fejlődést lehetővé tévő politikára van szükség, nem térkövezésre, felesleges kilátókra és egyéb értelmetlen és terméketlen beruházásokra. A helyi fejlesztési stratégiák ráadásul lezárják az informális lobbizás és részben a korrupció útjait is. Fontos, hogy a fejlesztési tervek nem korlátozódnak a helyi gazdaság- és vállalkozásfejlesztésre.

A munkaügyi szervezetek kiemelt feladatává kell tenni a cigányság munkaerőpiacra történő bevonását, a foglalkoztatási diszkrimináció felszámolását. A hátrányos helyzetű térségek számára fejlesztési programokat kell kidolgozni, összhangban az EU roma-stratégiájával, támaszkodva az EU-s forrásokra. Az e térségekbe települő, munkahelyteremtő vállalkozásokat adó- és támogatási kedvezményekben kell részesíteni.

A gazdasági fejlesztéseket a helyi igényekre, lehetőségekre épülő, állam által finanszírozott támogatási rendszeren keresztül kell megvalósítani. Ilyen vidékfejlesztési kiemelt programok lehetnek - a cigányságot érintő programok számára elkülönített keretösszeggel - , a LEADER programok, valamint a célirányos területfejlesztési programok. Mára kialakultak sikeres helyi kezdeményezések, a többségében cigányok lakta településeken is, ezek a helyi adottságokra, lehetőségekre alapoznak. Megteremtik az elsődleges munkaerőpiacra jutást az ott élőknek, alternatívát mutatva a közmunkával szemben. Ezeket a sikeres példákat össze kell gyűjteni egy közös adatbázisba, ami kiindulópontja lehet olyan programok elterjesztésének, amelyek a piacgazdaság keretei között is életképesek. A visszaállítandó Területfejlesztési Minisztérium minden megyében a cigány lakosság integrációjáért felelős szakembercsoportot kell, hogy alkalmazzon, akik koordinálnák és ellenőriznék az állami és uniós támogatások ilyen irányú felhasználását.

Sokszor a szövetkezeti rendszerben kialakított mezőgazdasági, kisipari termelés az egyetlen lehetőség az elsődleges munkaerőpiacra való visszajutásra a hátrányos helyzetű térségekben élők számára. Kiemelt hangsúlyt kell fektetni a mezőgazdasági termelés feltételeinek megteremtésére. A mezőgazdasági termelés mellett olyan szövetkezeti feldolgozóipar kialakítása is támogatható, amely tulajdonosként is érdekeltté teszi az ott dolgozókat és az önkormányzatokat. A nagy állami cégek és közszolgáltatók szintén sok munkanélküli cigány embert foglalkoztathatnak, pl. a víz- és szennyvízgyártás, a közútkezelés vagy a vasútkarbantartás területén. Fontos, hogy ezek nem közmunka keretei között kell, hogy megvalósuljanak. Hiszen az csak a feudális viszonyokat hozta vissza a 21. századra, amelyet meg kell szüntetni. A jelenlegi közmunkaprogram zsarolóvá teszi a munkanélküli embereket, a roma családokat a kistelepüléseken, kiszolgáltatja őket a sok esetben paternalista polgármestereknek (miközben számos polgármester a helyi közösség érdekében, ügyesen sáfárkodik a közmunkaprogram adta lehetőségekkel).

A cigány emberek kisipari vállalkozásait kiemelten kellene támogatni. Egy mikrohitelprogram az állam részéről tudást (know-how-t) és indulótőkét adna olyan hátrányos helyzetben lévő személyeknek, akikben megvan az elképzelés és a kitartás ahhoz, hogy saját vállalkozást indítsanak.

Céltudatos állami intézkedésekkel növelni kell a cigány dolgozók arányát az államigazgatásban, a fegyveres testületekben, a közmédiában, az egészségügyben és az oktatásban, ahogyan ez a hasonló helyzetű kisebbségekkel kapcsolatban történik a demokratikus társadalmakban.

A romák mobilitását (is) segítsük elő – a földrajzi igazságtalanságok nagy arányban sújtják a romákat, így a vidékfejlesztés, kiemelten benne a foglalkoztatás javítása nagy arányban segíti majd a romákat. Továbbá javítani kell az elmaradott térségekben élők közlekedési lehetőségeit, hozzáférésüket az alapvető társadalmi szolgáltatásokhoz és ellátásokhoz.

3. KULTÚRA ÉS ÖNIGAZGATÁS

Át kell alakítani a roma önkormányzatok rendszerét, mert azt a Fidesz korrumpálta és lejáratta. Civil szervezetekkel együttműködve, átlátható és demokratikus módon kell biztosítani a roma közösségek képviselőit.

A rendszerváltás óta ígérgetett, de soha be nem teljesített nemzetiségi intézményeket kell biztosítani a roma nemzetiség számára is, mint Cigány Múzeum, Nemzetiségi Gimnázium, Kollégiumi Hálózat és anyanyelvű médiaműhelyek, könyv- és lapkiadás. Normatívához kívánjuk juttatni a roma tanodákat, közösségi házakat, nemzetiségi intézményeket.

A nemzeti kultúra nem homogén: a kisebbségi hagyományok, a magyar kultúra és az európai identitás nem egymás ellenében hat, hanem egymást erősíti. Célunk, hogy a kisebbségek kialakíthassák saját narratíváikat, hogy szabadon ápolják kulturális örökségüket, és hogy megtalálhassák helyüket a Kárpát-medencében. A kisebbségi művészeti formák fennmaradása szempontjából kulcskérdés az, hogy legyenek valós kapcsolódási pontok a többségi és kisebbségi kultúrák között. Kisebbségi művészek bevonása a szakmai döntéshozatalba és a kisebbségi művészet tereinek támogatása fájó hiányossága a magyar művészetpolitikának.

Ezért is kell bevonni a kisebbségi művészeket és a szakmai értelmiség tagjait az adott szakmát érintő beruházások eldöntésébe, a szakmai koncepciók kialakításába és a vonatkozó pályázatok kiírásába.

Pályázati forrásokkal ösztönözzük a többféle értelmezést és hozzáférést elősegítő kulturális intézményfejlesztéseket, és célzottan elérhetővé tesszük a digitális archívumokat a kisebbségi kultúra képviselői számára is.

Nem csak a művészetben kell szerepet kapniuk a romáknak, a magyar történelem tanításában, emlékezetpolitikában és nemzeti szimbolikában is helyük van a roma hősöknek és polgároknak. A Roma Büszkeség Napja az egész magyar nemzet ünnepévé kell váljon, a tatárszentgyörgyi terrortámadás emléknapja pedig a magyar nemzet gyásznapjává! A nemzeti emlékezetben helyet kell kapniuk a roma példaképeknek. Az olyan hősök és nagy művészek, mint például Puczi Béla, Lakatos Menyhért, Balázs János, Rácz Aladár vagy Charlie Chaplin megérdemlik, hogy közterületeket nevezzenek el róluk.

A cigány magyarság olyan társadalmi klímát szeretne, amelyben minden ember és minden nemzetiségi, társadalmi csoport méltóságát tiszteletben tartják, mind a politikai közbeszéd, mind a médianyilvánosság és a társadalmi érintkezések tekintetében.

4. LAKHATÁS

A Párbeszéd mindig is nagyon komolyan vette a lakhatás kérdését, hiszen évek óta súlyos lakhatási válság sújtja az országot, ahol nincs a lakáspolitikának igazi felelőse. Mindenekelőtt a lakhatást alapjoggá kell emelni, és törvényileg tiltani az elhelyezés nélküli kilakoltatásokat. Soha többé nem szabad, hogy lakhatási gondok miatt kiemeljenek egy gyermeket a családjából! A Párbeszéd úttörő módon alkalmazza a fővárosi és budapesti önkormányzatokban ezeket a gyakorlatokat, a civilekkel együttműködésben fejlesztjük a bérlakás és a lakásügynökségi rendszereket, amelyeket kormányzás esetén állami programként kell elindítani.

A lakhatási válságban a cigányok kiemelten veszélyeztetett, diszkriminált csoportként vannak jelen. Napjainkban legalább háromezren élnek nyomortelepeken, szegregátumokban többségében cigány honfitársaink. Ennek az embertelen helyzetnek haladéktalanul véget kell vetnünk, amihez telepfelszámolási és teleprehabilitációs programok kellene. A korábbi gyakorlatokkal ellentétben olyan komplex (oktatási, munkaerő-piaci, egészségügyi elemekkel kombinált) programokat kell indítani, amelyek hosszú távú megoldást kínálnak a szegregátumok felszámolására, és amelyekkel ténylegesen megvalósulhat az ezeken a településeken, településrészekén élő emberek társadalmi integrációja.

5. ELÉRHETŐ KÖZSZOLGÁLTATÁSOK ÉS SZOCIÁLPOLITIKA

A helyi közzolgáltatások fejlesztése, az oktatási, egészségügyi, szociális, gyermekjóléti, munkaügyi intézmények és szolgáltatások megerősítése is kiemelt fontosságú.

A cigányságnak is biztosítani kell a minőségi egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést (kiemelten a gyermekek és a nők esetében), a rendszeres tájékoztató kampányokat, a megelőző szolgáltatásokat, az egészségügyi gondozást és felvilágosítást. Az anyagi támogatás mellett a mélyszegénységben élők számára is biztosítani kell a megfelelő egészségügyi ellátáshoz, a közlekedéshez és minden más közzolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférést. Elsőbbséget élveznek azok az intézkedések, amelyek a gyermekek helyzetének, életminőségének javítására, a gyermekszegénység felszámolására irányulnak. Meg kell szüntetni azt a családtámogatási rendszert, amelyben a gazdag családokat arányaiban jobban támogatja a Fidesz; perverz az az újraelosztási rendszer, amelyben annak adnak, akinek egyébként is van, és attól vesznek el, aki amúgy is nélkülöz! Igazságos családtámogatási rendszer szükséges, meg kell emelni a gyermeknevelés támogatására szánt összegeket, és igazságosabbá kell tenni ezek elosztását.

A közzolgáltatások javítása érdekében ösztöndíjat, bérkiegészítést kell nyújtani, illetve a háziorvosi rendszerben magasabb finanszírozást kell biztosítani azoknak az orvosoknak, pedagógusoknak, szociális munkásoknak, egészségügyi, oktatási, óvodai és bölcsődei dolgozóknak, akik meghatározott ideig vállalják, hogy a hátrányos helyzetű, mélyszegénységben élő térségekben dolgoznak.

6. RÉSZVÉTEL

Szükség van a roma értelmiségiek megerősítésére, hogy kompetensen tudják segíteni a teljes roma társadalom integrációját. A romák legyenek méltányosan megjelenítve a nyilvánosságban! A rasszizmus és a szegregáció évszázados gyökerekkel rendelkezik, éppen ezért nagyon fontos, hogy milyen szerepekben láthatóak romák. Gyilkolni nem csak fegyverrel, de szegregációval és előítéletekkel is lehet.

Semmit rólunk, nélkülünk! Jelenleg az Országgyűlés ellenzéki padosoraiban egyetlen roma politikus sem foglal helyet. A választási, szavazóköri eredmények évek óta arra utalnak, hogy a pártállam a romák körében már megvalósította az egypártrendszert. E helyzet megváltoztatásában minden ellenzéki pártnak felelőssége van. A romákat is hallgassák meg az ellenzéki hatpárti egyeztetéseken!

Legyenek romák a listán, legyenek romák egyéni képviselőjelöltként és valós politikai képviseletben. Éppen ezért is kezdeményezte a Párbeszéd elnöksége a többi ellenzéki párt felé, hogy tárgyaljunk a roma szervezetekkel, pártokkal és önkormányzatokkal, és vegyük be a Párbeszéd Roma Programját is a közös programba. Az előválasztások eredményeképpen csak akkor lesznek versenyképes, győzelemre esélyes roma jelöltek, ha ezt a pártok valóban akarják, és megegyezésekkel segítik.

Azt meg a legmélyebben elítéljük, amikor politikai csoportok a romákat használják fel saját hatalmuk érdekében; ne ijesztgessenek romákkal, elég a rasszizmusra épülő kampányokból, ezeket a törvény és a médiahatóság tiltsa! Követeljük az Egyenlő Bánásmód Hatóságának visszaállítását!

+1 ALAPJÖVEDELEM

A Párbeszéd Alapjövedelem-programja a fenti intézkedéseket kiegészítve sikerrel javítana a cigány magyarság helyzetén. Jelen cikkben nem térünk ki az Alapjövedelem ismertetésére, de azt mindenkinek figyelmébe ajánljuk az alapjovedelmet.hu oldalon, hiszen már önmagában nagy segítség lenne a roma társadalomnak (is).

A Párbeszéd Roma Műhelye a fent felsorolt 6+1 pontért fog küzdeni, és kérjük a romákat, hogy segítsenek ebben saját erejük és tudásuk szerint, kapcsolódjanak be a munkába vagy gyakoroljanak nyomást a többi ellenzéki pártra!

*Berki Sándor, a Párbeszéd kisebbségi és etnikai referense
és a Párbeszéd Magyarországért Roma Műhelyének tagjai*

2021. március